

จาก “มะนิฮ์ ญัฮกุร” (ชาวญัฮกุร) สู่การเป็นมอญทวารวดี และกระบวนการคืนความรู้สู่ชุมชนบ้านไร่

From “Manih Nyakur” (Nyakur People) to Mon Dvaravati and the Process of Bringing Historical Knowledge Back to Ban Rai Village

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์¹ และคณะ²

Pipad Krajaejun and et al.

บทคัดย่อ

ผลจากการเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์ของชาวญัฮกุรหลายประการ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยในโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ละแวกและมอญที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และนำความรู้ที่ได้ไปสู่การฟื้นฟูอัตลักษณ์และส่งเสริมความรู้สู่ชุมชน โดยผู้เขียนเลือกหมู่บ้านของชาวญัฮกุรที่บ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา มาเป็นกรณีศึกษา ด้วยเหตุผล 2 ประการหลักคือ ประการแรก ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นที่ทำงานมีความสะดวก ประการที่สอง หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีนิทานประวัติศาสตร์หลายเรื่อง ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าโบราณ และพบแหล่งโบราณคดีที่เก่าไปถึงพุทธศตวรรษที่ 16 ซึ่งอาจนำไปสู่การตอบคำถามเรื่องการเสื่อมถอยอำนาจไปของรัฐทวารวดี ผลจากการศึกษาพบว่า ภาษาญัฮกุรมีความสัมพันธ์กับภาษามอญโบราณที่ใช้กันในรัฐทวารวดี และยังสัมพันธ์กับภาษากูยและเขมร นิทานของชาวญัฮกุรถือเป็นคลังความรู้ที่สำคัญ เพราะในชุมชนยังมีนิทานเรื่องหนึ่งที่เล่าว่าชาวญัฮกุรถูกแย่งปราสาทโดยชาวเขมร ซึ่งสามารถตีความร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดีได้ว่าชาวทวารวดีส่วนหนึ่งอาจอพยพหนีขึ้นมายังเขตภูเขาสูงของที่ราบสูงโคราช เมื่อ 50-100 ปีก่อน ชุมชนแห่งนี้เป็นสังคมของนายพรานและคนที่ทำการค้าของป่าโดยนำผลผลิตไปแลกกับเกลือที่บ่าเหม็นจมนรงค์ ตอนหลังชุมชนได้พัฒนาเศรษฐกิจเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ จนทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนทั้งด้านภาษาและประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก

จากข้อมูลความรู้ทางประวัติศาสตร์ข้างต้น ผู้เขียนได้นำไปสู่การทำการกิจกรรมต่างๆ เช่น การเผยแพร่ความรู้ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน การพัฒนาประวัติศาสตร์สองภาษา คือภาษาไทยและภาษาญัฮกุร การจัดกิจกรรมกับเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านไร่พัฒนา และการเผยแพร่ความรู้ด้วยการบรรยายให้กับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นการพัฒนาวิธีการประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เชิงพัฒนาและการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวญัฮกุรในอนาคต อย่างไรก็ตาม เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ทุกเรื่องก็ไม่สามารถเผยแพร่ได้ทั้งหมด เพราะชุมชนได้มีกระบวนการคัดเลือกข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวไทยอีสานกับชาวญัฮกุรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน

Abstract

The Nyakur's ethnic identity have been changed because of the effect of economic and social change. This article is a part of The Study and Revival Historical Ethnicity of Lawa and Mon Project which is supported by Thailand Research Fund. This research aims to study the ethnohistory and revive the history and ethnic identity. Ban Rai village, Thesathit district in Chaiyaphum province, was selected to study because of 2 main reasons. The first one was the strength of community and there were local research assistants facilitating information to make

¹ อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหัวหน้าโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ละแวกและมอญ

² นายพนม จิตรจันทน์ นายประยูร มงทองหลาง นายสวิต วงษ์ศรี และนายเป็ลสัน เย็นจตุรัส ทั้งสี่คนเป็นผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่น เป็นชาวญัฮกุรที่หมู่บ้านไร่ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

the study easier. Second, this was an old village and, therefore, there were many folklore and legend histories. Third, this village was also located on the ancient trade and cultural transmission routes in the Khmer period. Moreover, the archaeological site dated back to 12 century was found here and might lead to the answer of the decline of the Dvaravati.

The result revealed that the Nyakur language related to the ancient Mon language used in Dvaravati and, moreover, it also related to Kui and Khmer languages. The Nyakur's folk tales were the important knowledge resources. One of the stories was told that the Nyakur's castle had been occupied by the Khmer which corresponded with the archaeological evidence that the Dvaravati might escape from the war to the mountain areas of the Khorat plateau. Dating back to 50-100 years, this community was hunting and forest trading society. People brought things to exchange with salt in Bamnet Narong (a district in Chaiyaphum province). Later, the community has developed its economy to the modern society and that caused the change of its language and custom identity.

According to the historical knowledge finding, the I has brought about this toward various activities, for example, to disseminate the finding in the community's public area, to develop the historical languages of Thai and Nyakur, to arrange an activity for students in Ban Rai Patthana school, and to educate the history to adults in the village. The main purpose of this project was to develop ethnohistory method and apply the knowledge for local people. However, all historical information could not be revealed because they would come into a conflict between Thai-Isan (Lao people) and Nyakur people living in the same village.

บทนำ

ผลจากการพัฒนาประเทศและการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมในรอบ 50-60 ปีที่ผ่านมา นับแต่เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลทำให้ชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่งเกิดการปรับเปลี่ยนในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภาษา กระทั่งมีการละทิ้งบางสิ่งบางอย่างไป หมู่บ้านไรในเขตตำบลบ้านไร่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านของชาวญ้อและชาวไทยอีสานอพยพเข้ามาเมื่อราว 50-60 ปีที่ผ่านมา ร่วมกับ ชาวญ้อเป็นกลุ่มชนที่พูดภาษามอญโบราณคล้ายกับชาวทวารวดี ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ผู้เขียนสนใจภาษาและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวญ้อ ทั้งนี้เพราะอาจเป็นกุญแจหนึ่งที่ช่วยให้เข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับรัฐทวารวดีไม่มากนัก ซึ่งเป็นหนึ่งในหัวข้อความสนใจของโครงการวิจัย แต่ในขณะเดียวกันโครงการวิจัยที่มีชื่อว่า “โครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ละโว้และมอญ” ให้ความสำคัญกับการนำความรู้ทางวิชาการให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยอาศัยแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โบราณคดี มานุษยวิทยา และกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีการในการวิจัย

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนสนใจกลุ่มของชาวญ้อเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะอยู่ในกลุ่มของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดว่า “วิกฤตภาษา”³ ที่ทางสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียแห่งมหาวิทยาลัยมหิดลได้ทำการจัดไว้และทำการศึกษาวิจัยมาก่อนหน้านี้ โดยมีนักวิชาการสองท่านที่มีบทบาทสำคัญคือ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ ดังนั้นโครงการวิจัยที่ผู้เขียนดำเนินการจึงเป็นการต่อยอดจากงานวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้โดยมีความมุ่งหวังประการหนึ่งคือการผสมผสานความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์กับประวัติศาสตร์ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การทำกิจกรรมต่างๆ และการแปลเนื้อหาทางประวัติศาสตร์จากภาษาไทยไปเป็นภาษาญ้อ ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการอนุรักษ์ภาษา และการเปิดพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้กับภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในประเทศไทยไปในขณะเดียวกัน

ต้องกล่าวด้วยว่าโครงการวิจัยที่ผู้เขียนดำเนินการนั้นมีจำนวน 4 หมู่บ้าน⁴ โดยใช้ระยะเวลาการทำงาน 1 ปี ภายใต้

³ ในที่นี้เราจะไม่กล่าวถึงว่า ภาษาวิกฤตทางภาษานั้นเป็นมุมมองของใคร เพราะสุดท้ายแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า ภาษาวิกฤตของภาษาค่อนข้างเป็นมุมมองของคนภายนอก โดยเฉพาะนักภาษาศาสตร์ที่สนใจภาษานั้นๆ ผู้เขียนคิดว่ากลุ่มชาติพันธุ์จะรู้สึกภาษาของตนนั้นเริ่มอยู่ในภาวะวิกฤตก็ต่อเมื่อมีปัจจัยภายนอกเข้ามามีกระทบ เช่น การเข้ามาของนักวิชาการ การรับรู้สื่อ ประกอบกับคนภายในชุมชนเองรู้สึกถึงภาวะของการไร้รากที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

⁴ ประกอบด้วยหมู่บ้านไร่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านชาวญ้อ, หมู่บ้านหนองคู่ อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน เป็นหมู่บ้านชาวมอญ, หมู่บ้านป่าเป อำเภอมะเข่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวเลอเวียะ, สุดท้ายหมู่บ้านเมืองเกะ อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชาวละว้าหรือพะลือ

งบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นความสมบูรณ์ของข้อมูลทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภาษาศาสตร์นั้นสามารถทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น รวมไปถึงกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมก็ยังไม่เต็มทีนัก เพราะเป็นโครงการที่ต้องการหาแนวทางในเบื้องต้นเพื่อพัฒนาไปสู่โครงการต่อไปในอนาคต ซึ่งในขณะนี้ผู้เขียนกำลังทำโครงการอีกโครงการหนึ่งมีชื่อว่า “การสำรวจหลักฐานทางโบราณคดีและเส้นทางการค้าโบราณในขอบที่ราบสูงโคราชในเขตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีเป้าหมายทั้งการศึกษาความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการนำความรู้เผยแพร่คืนสู่ชุมชนผ่านสื่อ การบรรยายสาธารณะ และกิจกรรมต่างๆ

จากชาวน/ชาวลัวะสู่การเป็นชาวมอญทวารวดี

ก่อนที่จะไปสู่วิธีคิดต่างๆ นั้น มีเรื่องหนึ่งที่ต้องอธิบายก่อนว่า “ชาวลัวะ” คือใคร และในปัจจุบันเมื่อความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ได้แพร่กระจายไปกว้างมากขึ้นทั้งในระดับนักวิชาการและชาวบ้าน ทำให้ส่งผลต่อการอธิบายตัวตนของชาวลัวะอย่างไร เพื่อไม่ให้ติดกับดักสำคัญคือการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยเกณฑ์ของคนภายนอก เพราะระยะหลังได้เริ่มมีการเรียกชาวลัวะว่า “ชาวมอญโบราณ” ซึ่งควรกลับมาคิดถึงทบทวนและระมัดระวังให้มากขึ้น

ในอดีตชาวลัวะถูกเรียกว่า “ชาวน” “คนดง” และ “ชาวลาว” (Lawa) บ้าง จนเมื่อไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมาเองที่พวกเขาเริ่มกล้าเรียกชื่อของตัวเองด้วยชื่อ “ลัวะ” ต่อคนภายนอกหลังจากใช้เรียกชื่อกลุ่มของตนเองมาช้านาน ซึ่งเป็นชื่อที่พวกเขารู้สึกถึงการเหยียดหยามและดูถูก เหตุที่กล้าเรียกชื่อด้วยชื่อของตนเองนั้นเพราะเกิดความตระหนักในเรื่องสิทธิทางชาติพันธุ์ (ethnic rights) ของตนเองมากขึ้น และด้วยแรงส่งเสริมจากนักวิชาการจากภายนอกและหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้น

ย้อนกลับไป ในปี ค.ศ.1918-19 อิริค ไฮเดนฟาเดน (Erik Seidenfaden) ได้เขียนบทความจากการไปสำรวจหมู่บ้านชาวลัวะที่อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา และที่จังหวัดชัยภูมิ อาจกล่าวได้ว่าไฮเดนฟาเดนเป็นผู้แรกที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลชาติพันธุ์วรรณาและภาษาของชาวลัวะเป็นคนแรก⁵ เขาได้บันทึกไว้ว่า “ชาวน” ที่คนไทยเรียกนั้น พวก

เขาเรียกตนเองว่า “เนียะกุล” (Nia-koul) ซึ่งกลุ่มคนพวกนี้อาศัยอยู่ในเขตปลายของเทือกเขาพนมดงเร็ก สาเหตุที่คนไทยเรียกว่า “ชาวน” เพราะคนพวกนี้อาศัยอยู่บนพื้นที่ภูเขาสูง ไซเดนฟาเดนยังได้ให้ข้อสังเกตด้วยว่าภาษาเนียะกุลมีความใกล้เคียงกับภาษามอญมากกว่าเขมร แต่ภาษาเนียะกุลเหมือนจะเป็นรอยต่อของภาษามอญกับเขมรก่อนที่จะแยกออกจากกันไปเมื่อนานมาแล้ว โดยจัดอยู่ในกลุ่มภาษาละว้า (Lawa) (Seidenfaden, 1918; 1919)

ถึงปัจจุบัน นักภาษาศาสตร์ต่างยอมรับกันทั่วไปว่าภาษาลัวะไม่สัมพันธ์กับภาษาละว้า (ลัวะ) แต่ก้จัดว่าอยู่ในภาษาตระกูลใหญ่เดียวกันคือออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) แต่ที่น่าสนใจคือในเอกสารเก่า นักมานุษยวิทยารุ่นเก่าได้บันทึกว่าชาวลัวะหรือชาวนบางกลุ่มเรียกตนเองว่า “ชาวลาวา” ดังเห็นได้จากในบทความเรื่อง “ร่างกาย ธรรมเนียม ประเพณี การเลี้ยงชีพ ทั้งภาษาลาวหรือชาวนที่อาศัยอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์” (The Lawa or Chaubun in Changvad Petchabun) ตีพิมพ์ในวารสารสยามสมาคมเมื่อปี พ.ศ.2464 เขียนโดยอำมาตย์ตรี พระเพ็ชรบูรณ์บุรี ระบุว่า “คนจำพวกนี้เรียกชาติของเขาว่าชาตลาวา คนทั่วไปที่ใกล้เคียงกันที่อยู่เรียกว่า ชาวน” ซึ่งคงเป็นชื่อที่คนนำทางและชาวบ้านแถบลพบุรี-ชัยภูมิ-เพชรบูรณ์ ใช้เรียกกันเมื่อประมาณ 90 ปีที่แล้วหรือก่อนหน้านั้น” (พระเพ็ชรบูรณ์บุรี, 2464: 15) เช่นเดียวกับบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ในหนังสือชื่อชาวเขาในไทย ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2506 ได้เรียก “ชาวน” ว่า “ละว้า” หรือ “ลัวะ” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2545) แสดงว่าอย่างน้อยเมื่อ 50-100 ปีที่แล้ว คนไทยและนักวิชาการโดยทั่วไปรับรู้ชาวลัวะเป็นกลุ่มชาวลัวะ ยังไม่ได้อธิบายว่าเป็นชาวมอญแต่อย่างใด

ช่วงเวลาที่เริ่มต้นเรียกชาวลัวะว่า “ชาวน” อย่างเป็นทางการ เริ่มปรากฏชัดเมื่อราวทศวรรษ 2500 ซึ่งเกิดปัญหาคอมมิวนิสต์ขึ้นในประเทศไทย ทางกรมจึงใช้คำว่า “ชาวน” ซึ่งเป็นคำที่ทางการพอรับรู้อยู่บ้างแล้วโดยมีความหมายเทียบเคียงเท่ากับชาวเขา เพื่อแบ่งแยกออกจากนโยบายที่ใช้กับคนไทยพื้นราบ หรือที่ชาวลัวะเรียกว่า “ชาวทุ่ง” พร้อมทั้งมีการสำรวจชาวนเพราะเกรงว่าจะเข้าร่วมกับคอมมิวนิสต์ ส่งผลทำให้ภาพลักษณ์ของคำว่าชาวนนั้นดูไม่ค่อยดีนัก (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2550) จากการสัมภาษณ์ชาวลัวะพบว่า ไม่ค่อยชอบคำว่า “ชาวน” เท่าใดนัก เพราะคำแรก

⁵ นักสำรวจที่เคยเดินทางไปก่อนเขาเป็นชาวฝรั่งเศสได้แก่ Lunet de Lajonquiere และ Étienne François Aymonier แต่ก็ได้บันทึกข้อมูลไว้นานัก เพราะเป็นลักษณะของการสำรวจพื้นที่

รู้สึกเหมือนถูกเปรียบเทียบกับเป็น “ชาวเขา” ซึ่งให้ความรู้สึกเหมือนเป็นคนกลุ่มอื่น (พวกเขาไม่ใช่พวกเรา) และคนไทยมักใช้คำว่าชาวเขาในทำนองเหมือนเป็นคำดูถูก (สัมภาษณ์, นายสวิต วงษ์ศรี, 2556) รวมถึงอีกคำหนึ่งที่คนไทยมักใช้เรียกชาวญ้อหรือคำว่า “คนดง” ถือเป็นคำที่สร้างความรู้สึกเหยียดหยาม หมายถึงพวกไม่เจริญ และ “ไม่กล้าสู้หน้าเลยทีเดียวนะ” (สัมภาษณ์, นายพนม จิตรจันทน์, 2556)

จุดเริ่มต้นของการอธิบายว่าชาวญ้อหรือมีความเชื่อมโยงทางภาษากับชาวมอญสมัยทวารวดีเริ่มต้นขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1984 นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อ เจอรัลด์ ดิฟฟลอธ (Gerard Diffloth) ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาญ้อกับภาษามอญสมัยใหม่และภาษามอญโบราณที่พบในเขตประเทศไทย และประเทศพม่า ทำให้พบว่าภาษาญ้อมีความใกล้เคียงกันมากกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏอยู่ในจารึกสมัยทวารวดี โดยภาษาญ้อได้แยกออกจากภาษามอญสมัยใหม่เมื่อราวหนึ่งพันปีหรือหลังจากนั้น นอกจากนี้ยังพบว่าภาษาญ้อมีการยืมคำศัพท์ภาษาเขมรปะปนอยู่ด้วย ซึ่งบ่งบอกว่าเป็นกลุ่มที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน (Diffloth, 1984)

หลังจากนั้นงานของดิฟฟลอธได้ถูกนำไปใช้โดยนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือ ธิดา สาระยา ได้อธิบายให้ชาวญ้อเปรียบได้กับตัวแทนของชาวทวารวดี เพราะมีภาษาที่เชื่อมโยงกัน และยังอธิบายด้วยว่า การที่ชาวญ้อพบอยู่ในพื้นที่เขตภูเขาที่เป็นรอยต่อระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์ ลพบุรี ชัยภูมิ และนครราชสีมา นั้นเป็นผลมาจากการหนีรัฐเขมรโบราณที่ขยายอิทธิพลเข้ามาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงอย่างนั้นก็ได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มคนต่างๆ โดยเฉพาะเขมรดังเห็นได้จากมีคำยืมในภาษาเขมรอยู่ในภาษาของชาวญ้อ ด้วยเหตุนี้เอง รัฐทวารวดีจึงเป็นรัฐที่เป็นบ้านหลอมทางวัฒนธรรมของคนต่างกลุ่มต่างภาษา เช่น มอญ เขมร กูย และจามด้วย (ธิดา สาระยา, 2538: 194-196) การตีความของธิดา สาระยา อาจจะมากเกินไปหลักฐานพอควร ถึงอย่างนั้นก็ได้เปิดประเด็นสำคัญคือการทำให้วงการประวัติศาสตร์รับรู้ถึงกลุ่มชาวญ้อที่อาจมีความสัมพันธ์บางประการกับชาวทวารวดี

ปัจจุบันภาษาของชาวญ้อได้รับความสนใจจากชาวมอญในกลุ่มที่เคลื่อนไหวภายใต้แนวคิดชาติพันธุ์นิยม และกลุ่มของมอญภูษาคี ทำให้เกิดแนวคิดในการตามหารากเหง้าของความเป็นมอญที่ย้อนกลับไปเก่ามากๆ เท่าที่ทำได้ เพื่อจะเป็นการยืนยันเชื้อสายอันเก่าแก่ที่มีมาก่อนชาวพม่าหรือคนกลุ่มอื่นและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเชื้อสายของตนเอง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ชาวญ้อได้รับการตระหนักในฐานะที่เป็นตัวแทน

ของกลุ่มคนที่สืบทอดทางภาษามาจากรัฐทวารวดีและสืบทอดวัฒนธรรมอันเก่าแก่ขึ้นมาสู่ชาวมอญในปัจจุบัน (ดังเห็นได้จากงานของนายปันละ, 2554)

การอธิบายว่าชาวญ้อเป็น “ชาวมอญโบราณ” เริ่มเห็นชัดมากขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเป็นผลมาจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดังเห็นได้จากคำโปรยหัวหรือหัวข้อบทความต่างๆ เช่น การใช้คำว่า “ญ้อ ชุมชนมอญโบราณแห่งเทพสถิต” หรือ “ชนเผ่าญ้อ มอญโบราณเผ่าสุดท้าย ในจังหวัดชัยภูมิ” หรือ “ญ้อ คือนามชาติพันธุ์ “มอญโบราณ” มีวัฒนธรรม มีภาษา (พูด) ของตนเอง” (คมชัดลึก, 2554) เป็นต้น ถ้าหากมองอย่างผิวเผินก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่การเรียกชาวญ้อว่าเป็นมอญโบราณเท่ากับเป็นการสร้างการรับรู้และความทรงจำใหม่ให้ทั้งกับคนชุมชนและคนภายนอก เสี่ยงสะท้อนจากชาวญ้อและนักวิชาการบางคนก็คือ การเรียกชาวญ้อว่าชาวมอญโบราณคดีคือเป็นทำให้เกิดความสับสนกับคนภายนอกและเป็นทำให้ตัวตนของชาวญ้อหายไป พวกเขาชอบชื่อ “ญ้อ” ไม่ชอบให้เรียกว่า “มอญโบราณ” เหตุผลง่ายๆ คือเพราะชื่อนี้ “ฟังดูแล้วน่าสนใจดี” (สัมภาษณ์ นายพนม จิตรจันทน์, 2556)

กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม

แนวทางอย่างหนึ่งในการทำงานวิจัยของโครงการนี้คือใช้ กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) คือการแสวงหาความรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน นับตั้งแต่การร่วมกันคิด วางแผน การคิดรูปแบบกิจกรรม และการประเมินผลความสำเร็จในการจัดทำวิจัย โดยหลักการบางประการของกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมยังเน้นการยอมรับและความเห็นพ้องจากชาวบ้านหรือชุมชน อีกทั้งยังนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชนที่ตนเองอยู่ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งโดยอาจมีความมุ่งหวังบางประการ เช่น พัฒนาคุณภาพความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นการเสริมพลังให้กับชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งตามมา (นางนภัส คำวิญญู เทียงกุล: 2554) สาเหตุที่เลือกแนวทางนี้เพราะโครงการได้มองในระยะยาวว่าการสร้างความรู้และการสานต่อความรู้ควรจะต้องให้คนในท้องถิ่นเข้ามาเรียนรู้และพัฒนาความรู้ในทิศทางที่ตนเองต้องการ รวมถึงการเสริมความรู้สึกมั่นใจต่อการพัฒนาตนเองเป็นนักวิจัยท้องถิ่นในอนาคต ซึ่งจะทำให้ความรู้เกิดความยั่งยืน

สำหรับการใช้กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในโครงการนี้นั้น ได้นำแนวคิดและวิธีการบางส่วนมาใช้เท่านั้น

เนื่องจากข้อจำกัดของเวลาและจุดเริ่มต้นของการตั้งโครงการที่ต้องจัดทำโครงการไปก่อนจากนั้นจึงค่อยไปกำหนดการวางแผนการจัดทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนภายหลัง ซึ่ง “ชุมชน” ในที่นี้ก็เป็นเพียงตัวแทนหรือนักวิจัยท้องถิ่นดั้งเดิมจากเครือข่ายที่ทำงานกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซียมาก่อน โดยกระบวนการที่เลือกใช้เป็นหลักคือการเก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น หลังจากนั้นคือการร่วมกันคิดจัดทำกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี และจัดแปลเนื้อหาประวัติหมู่บ้านไร่จากภาษาไทยเป็นภาษาญัฮกุรทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์ภาษาและการเคารพต่อสิทธิทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์

ความจริงแล้ว ชาวญัฮกุรที่หมู่บ้านไร่และบ้านวังอ้ายโพธิ์ ซึ่งหมู่บ้านหลังเป็นหมู่บ้านที่ทางสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซียเริ่มต้นทำงานเป็นครั้งแรกๆ นั้น ชาวบ้านได้เริ่มเข้ามาสู่ระบบการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในระดับหนึ่งมาแล้วตั้งแต่ราว พ.ศ.2540 โดยทางสถาบันฯ ได้ทำการศึกษาภาษาของชาวญัฮกุรหลังจากนั้นจึงได้มีการจัดทำหนังสือและงานวิจัยออกมาหลายเรื่อง เช่น สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ญัฮกุร โดยอภิญญา บัวสรวง และสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2541) หลังจากนั้นไม่นานก็ได้มีวิจัยเกี่ยวกับชาวญัฮกุรของทางมหาวิทยาลัยมหิดลออกมาอย่างต่อเนื่อง และต่อมาใน ปี พ.ศ.2547 ได้มีการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซียของมหาวิทยาลัยมหิดลและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้ส่งเสริมให้ชาวญัฮกุรที่มีความสนใจในการทำงานวิจัยได้พัฒนาขึ้นเป็นนักวิจัยท้องถิ่น ทำให้ชาวญัฮกุรได้มีโอกาสเดินทางไปสำรวจชาวญัฮกุรในพื้นที่อื่นๆ ด้วย ส่งผลทำให้ “แผนที่” การรับรู้เกี่ยวกับขอบเขตของชาวญัฮกุรกว้างขวางขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะเดิมชาวญัฮกุรมักรับรู้ว่ามีชาวญัฮกุรเฉพาะในเขตอำเภอเทพสถิตและอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิเท่านั้น แต่ไม่ทราบว่ามีในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดลพบุรีด้วย (สัมภาษณ์ นายพนม จิตรจำนง, 2556)

นอกจากนี้ในช่วงเวลานั้นได้มีนักการเมืองท้องถิ่นคือนายอนันต์ ลิ้มคุปตถาวร ได้ให้ทุนสำหรับการจัดทำหนังสือเรื่อง “ญัฮกุร มอญโบราณแห่งเทพสถิต” เพื่อให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไป และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งในปี 2549 ได้มีการจัดงานเลี้ยงขึ้นโดยมีการเชิญชาวญัฮกุรจากจังหวัดเพชรบูรณ์ นครราชสีมา และลพบุรี อย่างเป็นรูปธรรม เพราะมีการจัดงานเลี้ยงโดยการสนับสนุนจากทางจังหวัด ในช่วงเวลานั้นเองที่ทำให้ชาวญัฮกุรบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มที่เข้าร่วมการทำวิจัยกับทางมหาวิทยาลัยมหิดลเริ่มรับรู้ถึงภาษาของ

ตนเองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับภาษาในสมัยทวารวดีผ่านการบอกเล่าจากนักวิชาการ

จากกระบวนการวิจัยที่เข้ามาในชุมชนตั้งแต่ทศวรรษ 2540 ทำให้คนในชุมชนค่อนข้างจะมีความพร้อมในกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยสามารถเก็บข้อมูลและการเป็นผู้นำในกิจกรรมหลายๆ อย่างได้ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาเน้นประเด็นหลักของการวิจัย

เข้าใจพื้นที่เข้าใจชุมชนเพื่อการวางแผนในการวิจัย

สาเหตุที่เลือกศึกษาหมู่บ้านไร่ มีเหตุผล 3 ประการหลักคือ ประการแรก ที่ผ่านมาสถาบันภาษาและวัฒนธรรมแห่งเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดลได้เคยลงพื้นที่ศึกษาด้านภาษาศาสตร์ที่อำเภอเทพสถิตทำให้มีเครือข่ายของนักวิจัยท้องถิ่นที่หมู่บ้านไร่ ซึ่งจะส่งผลให้การเก็บข้อมูลและการทำงานสะดวก เพราะนักวิจัยท้องถิ่น/ชาวบ้านมีพื้นฐานในการเก็บข้อมูลและเข้าใจประเด็นของงานวิจัยได้ดี

ประการที่สอง ชุมชนบ้านไร่ค่อนข้างมีความเข้มแข็งภายใน เพราะผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะของความเป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่มีความดีในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านค่อนข้างให้ความเชื่อถือพอควร นอกจากนี้แล้ว ชาวบ้านในชุมชนบ้านไร่ยังไม่แตกแยกกันมากเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น ทำให้ทั้งในแง่ของการเก็บข้อมูลตามบ้านต่างๆ และการนัดประชุมชาวบ้านสามารถกระทำได้สะดวก อีกทั้งโรงเรียนบ้านไร่พัฒนายังให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งจะช่วยให้การกระจายความรู้ทางประวัติศาสตร์ครอบคลุมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ในภาพของความสามัคคีของชุมชนนั้นก็มีปัญหาอยู่ภายในชุมชนอยู่บ้างเช่นเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เพราะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเส้นทางทางท่องเที่ยว และที่สำคัญคือชาวไทยอีสานที่อพยพเข้ามาภายหลังได้พัฒนาเศรษฐกิจของตนเองอย่างรวดเร็วทำให้ชาวญัฮกุรมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า บางครั้งจึงมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นกลุ่มคนที่ถูกชาวไทยอีสานเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจอยู่บ้างพอสมควร อีกทั้งยังมีความรู้สึกถึงความเจริญทางสังคมของพวกตนเองน้อยกว่าชาวไทยอีสานอีกด้วย เพราะฉะนั้นการนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์จึงต้องมีความระมัดระวังในเรื่องพวกนี้ด้วย

ประการที่สุดท้าย ตำแหน่งบ้านไร่ตั้งอยู่ในพื้นที่น่าสนใจทางโบราณคดีคือ อยู่บนเส้นทางการค้าโบราณที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าใช้สำหรับเดินทางผ่านช่องเขาจากเขตจังหวัด

ชัยภูมิลงไปสู่เขตจังหวัดลพบุรี ทำให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวพบหลักฐานทางโบราณคดีโดยเฉพาะเศษภาชนะดินเผาที่มีอายุเก่าไปถึงพุทธศตวรรษที่ 16-18 อีกด้วย หลักฐานต่างๆ เหล่านี้ทำให้ง่ายต่อการอธิบายความสำคัญของชุมชนชาวญัฮกุรที่บ้านไร่และหมู่บ้านอื่นๆ ตามเส้นทางการค้าด้วย ข้อมูลเรื่องนี้บ่งชี้ว่ามีความสำคัญต่อการการอธิบายการปรากฏตัวขึ้นของชาวญัฮกุรบนพื้นที่ชายขอบของที่ราบสูงโคราช และอาจเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์โบราณคดีรัฐทวารวดีกับรัฐเขมร

เรื่องการทำความเข้าใจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งที่คนทำงานภาคสนามจะต้องคำนึงถึง เพราะถ้าชุมชนมีความแตกแยกโดยที่เราไม่รู้ อาจนำไปสู่ปัญหาในการทำให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ไปเผยแพร่ให้ชุมชนยอมรับ

การจัดแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของชาวญัฮกุรที่บ้านไร่

ด้วยเหตุที่การวิจัยให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมทำให้การจัดแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับมิติความคิดทางประวัติศาสตร์ของชาวญัฮกุรไปพร้อมกัน ตามระบบวิธีคิดของชาวบ้านมักคิดว่าประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์สำคัญระดับชาติหรือสัมพันธ์กับเรื่องราวของกษัตริย์ และมักคิดเช่นเดียวกันว่านิทานและตำนานของตนเองนั้นเป็นเพียงเรื่องเล่าที่ไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งมุมมองทั้งหมดนี้เป็นผลมาจากหลักคิดของประวัติศาสตร์ชาติที่ครอบงำทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหมดความสำคัญลงไป ในกระบวนการทำงานเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้เขียนจึงได้ค่อยๆ ปรับความคิดผู้ช่วยวิจัย และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของนิทานและตำนานต่างๆ รวมไปถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อนำเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีตมาร้อยเรียงลำดับเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน

ผลจากการเขียนประวัติศาสตร์กับคนในท้องถิ่นสามารถแบ่งช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านออกได้เป็น 6 สมัยหลัก ดังนี้

เรื่องที่ 1 คือ นิทานของชาวญัฮกุร เป็นนิทานที่เล่ากันอยู่ในกลุ่มของชาวญัฮกุรสืบทอดกันมาช้านาน มีหลายเรื่องด้วยกัน แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 กลุ่มคือ นิทานที่มีแก่นเรื่องอยู่ที่พืชหรือนิทานชาวญัฮกุรกับธรรมชาติเช่น กลอย ข้าว ข้าวฟ่าง ลูกเดือย เป็นต้น ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นนิทานสมัยเริ่มต้นการทำการเกษตร และบ่งบอกนัยยะว่าชาวญัฮกุรเป็นกลุ่มคนที่เป็นสังคมขนาดเล็กและดำรงชีพด้วยการกินลูกเดือยมาก่อน เพราะเดือยเป็นพืชดั้งเดิมของภูมิภาคนี้มาก่อน ตอนหลังคงได้เรียนรู้

วิธีการปลูกข้าวซึ่งทำให้สามารถรองรับกับจำนวนประชากรในสังคมได้

อีกกลุ่มหนึ่งคือนิทานประวัติศาสตร์ ได้แก่นิทานเรื่องชาวญัฮกุรแย่งปราสาทกับชาวเขมร ชาวญัฮกุรกลัวคนไทยจับเอาเล็บไปทำหลังคา และนิทานเรื่องชาวญัฮกุรร่วมรบกับยาโม ในกลุ่มของนิทานประวัติศาสตร์นี้มีประเด็นที่น่าสนใจในขั้นตอนของการเขียนประวัติศาสตร์ของชาวญัฮกุร ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการเลือกความจริงทางประวัติศาสตร์และเนื้อหาที่จะนำเสนอชุมชนกล่าวคือ ก่อนหน้าปี พ.ศ.2500 หมู่บ้านไร่ที่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ มีเฉพาะชาวญัฮกุรอาศัยอยู่เท่านั้น แต่หลังจาก พ.ศ.2500 เป็นต้นมาด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ชาวไทยอีสาน (ลาว) เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และบางส่วนได้แต่งงานกับชาวญัฮกุร

ชาวญัฮกุรที่บ้านไร่ มีตำนานที่เล่าสืบกันมาว่า ชาวญัฮกุรเคยไปช่วยรบกับยาโมเพื่อขับไล่ชาวลาวภายใต้การนำของเจ้าอนุวงศ์ ผู้วิจัยไม่แน่ใจนักว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เล่าสืบกันมาหรือแต่งขึ้นภายหลังเมื่อมีคนไทยอีสานเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เพราะประเด็นหลักคือ ในกลุ่มของนิทานวิจัยซึ่งเป็นชาวญัฮกุรที่ร่วมกันเขียนประวัติของหมู่บ้านได้มีความเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่า เรื่องนี้ไม่ยากให้กล่าวถึงในโปสเตอร์ที่ติดตั้งในหมู่บ้าน เพราะในปัจจุบันชาวไทยอีสานหรือ “ลาว” คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวชาวญัฮกุร และหลายคนก็เป็นเครือญาติแต่งงานกัน

นอกจากนี้แล้ว ยังมีนิทานเรื่องชาวญัฮกุรเคยแย่งปราสาทกับชาวเขมร ซึ่งเป็นเรื่องที่มีการเล่าสืบทอดกันมาเช่นกัน ในขั้นตอนหนึ่งของการทำงาน ผู้วิจัยได้ให้นายสวีย์ วงษ์ศรี เล่านิทานเรื่องนี้เป็นภาษาญัฮกุร เพื่อที่ว่าในอนาคตจะได้ตัดตอนนิทานเรื่องนี้ทำเป็นวิดีโอ นั้น นายสวีย์ และคนอื่นๆ มองว่าการเล่าเรื่องในลักษณะที่ว่าชาวเขมรมาแย่งปราสาทกับชาวญัฮกุรแล้วชนะ ทำให้ชาวญัฮกุร ต้องขึ้นมายู่บนภูเขานั้นอาจทำให้เด็กในหมู่บ้านไม่ชอบคนเขมร เหมือนที่คนไทยไม่ชอบคนเขมรในตอนนี้อยู่แล้วเรื่องนี้ก็อาจจะยิ่งเกลียดกันมากขึ้น ดังนั้นจึงขอเล่าให้ลักษณะที่ว่าชาวญัฮกุรใจดีให้ปราสาทกับชาวเขมรไป แล้วจึงอพยพขึ้นมายู่บนภูเขานั้นแทน

เรื่องที่ 2 คือ มอญโบราณในสมัยทวารวดี อย่างที่กล่าวในตอนต้นว่าชาวญัฮกุรเองไม่เคยรับรู้มาก่อนว่าตนเองเป็นผู้ที่สืบทอดภาษามอญโบราณสมัยทวารวดี แต่จากการพูดคุยกับชาวญัฮกุรหลายคนมีความประสงค์อยากให้ใส่ประวัติในส่วนนี้ลงไปด้วยเป็นเพราะต้องการทราบถึงความสัมพันธ์ทางด้านภาษาของตนเองกับคนในสมัยทวารวดี หลักฐานทาง

โบราณคดีที่อาจจะสัมพันธ์กับเรื่องราวของชาวญัฮกุรในสมัย ทวารวดีหรือเขมรคือ หลักฐานจากแหล่งโบราณคดีจำนวน 2 แหล่งคือ แหล่งโบราณคดีไร่นายประยูร และแหล่งโบราณคดี บนเส้นทางเกวียนใกล้ช่องเขาขีด หลักฐานที่พบทั้งสองแหล่ง ได้แก่ เครื่องถ้วยเขมร และเครื่องถ้วยจีนเคลือบสีเขียวสมัย ราชวงศ์ซ่ง ดังนั้นจึงกำหนดอายุอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 16-18

เรื่องที่ 3 คือ ประวัติความเป็นมาของบ้านไร่ เป็น เรื่องราวที่อธิบายที่มาที่ไปของหมู่บ้านไร่ หรือในภาษาญัฮกุร คือ “โด่งคะมา” เป็นข้อมูลที่ยังคงหลงเหลือชาวบ้านที่ย้ายมา จากหมู่บ้านเดิมที่ช่องดับเต่าให้สัมภาษณ์อยู่บ้าง โดยเรื่องการ ย้ายหมู่บ้านนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว (ราวๆ 2480) แรกเริ่มหมู่บ้านไร่มีบ้านเพียง 5-6 หลังเท่านั้น ภายหลังไม่นาน นักชาวบ้านจากที่ต่างๆ ก็เริ่มมารวมตัวกันที่หมู่บ้านไร่ เพราะ พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ และตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคม คือทางเกวียนและช่องเขาที่สามารถติดต่อยังเขตลพบุรีได้ง่าย

เรื่องที่ 4 คือ ยุคสมัยของโจรหรือเสือ ชาวบ้านไร่ ต่างรับรู้กันโดยทั่วไปว่าในสมัยก่อนเมื่อกว่า 50 ปีมาแล้ว เคย มีโจรหรือที่เรียกว่า “เสือ” เข้ามาปล้นหมู่บ้าน เป็นเหตุการณ์ ที่ชาวบ้านจดจำกันด้วยความกลัวและเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอด กันมาโดยตลอด หมู่บ้านไร่ไม่ค่อยได้รับผลกระทบจากโจรมาก เพราะเป็นหมู่บ้านที่โจรใช้ในการกบดาน ต่างจากหมู่บ้านอื่นที่ เป็นหมู่บ้านที่ถูกปล้น ชาวบ้านเล่าว่าบางหมู่บ้านถึงกับปรับปรุง ทรงบานโดยทำเสาเรือนให้เตี้ยลงเพื่อกระโดดหนีโจรได้ง่ายขึ้น และจากการที่ถูกโจรปล้นมานานทำให้ชาวญัฮกุรกลัวคนไทย และถึงกับไม่ไว้วางใจคนไทยไปด้วย

เรื่องที่ 5 คือ การค้าขายแลกเปลี่ยนในสมัยโบราณ เป็นเรื่องราวการค้าระหว่างชาวญัฮกุรกับคนในพื้นที่ราบหรือ “คนทุ่ง” ในเขตอำเภอป่าหน่วจังหวัด โดยชาวญัฮกุรนำของป่า ต่างๆ ไปแลกกับเกลือ และสินค้าจำเป็นต่างๆ และยังมีการใช้ ช่องขีดเป็นเส้นทางไปยังลำสนธิ ซึ่งภายหลังจากถนนตัดเข้ามา ที่หมู่บ้านเชื่อมต่อกับอำเภอเทพสถิตและอำเภอป่าหน่วจังหวัด ทำให้เส้นทางโบราณนี้หมดความสำคัญลง

เรื่องที่ 6 คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมและเศรษฐกิจ ของหมู่บ้านในยุคพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นช่วงสมัยของการ เปลี่ยนแปลงทั้งสังคมและเศรษฐกิจของชาวญัฮกุร ซึ่งจากการ วิเคราะห์ตนเองของชาวบ้านแล้วพบว่าสาเหตุหลักอย่างหนึ่งมา จากการเข้ามาของชาวไทยอีสาน (ลาว) ซึ่งเข้ามาพร้อมกับการ ปลูกพืชเศรษฐกิจต่างๆ เช่น มันสำปะหลัง และเมื่อไฟฟ้าเข้า มาเมื่อราว พ.ศ.2530 ยิ่งทำให้ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่าง

รวดเร็ว

นอกจากนี้แล้ว ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเริ่มเข้า มามีบทบาทสูงในหมู่บ้านนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 โดยในปี พ.ศ. 2508 ได้มีกลุ่มนายทุนจากภายนอกได้มาดำเนินกิจการโรงเลื่อย จากการได้รับสัมปทานป่าไม้ ตั้งแต่นั้นมาก็เริ่มมีถนนลูกรังผ่าน เข้าหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นเส้นทางชักลากไม้ ชาวญัฮกุรจำนวนมาก ได้ไปเป็นลูกจ้าง ในระยะเวลาไล่เรียงกันนั้นเมื่อ พ.ศ.2512 ชาว บ้านเริ่มทำการบุกเบิกที่ดินกันมากขึ้น เพื่อทำการเพาะปลูกพืช เศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าวโพด อ้อย พริก มะเขือ ปอ ยาสูบ และมัน สำปะหลัง แต่ในปัจจุบันพืชเศรษฐกิจที่นิยมปลูกกันมากคือ มันสำปะหลัง เพราะเป็นพืชที่สามารถตอบสนองการก้าวเข้าสู่ เศรษฐกิจเพื่อการค้าอย่างเต็มตัวได้ดี เพราะปลูกได้ง่ายในทุก พื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดการบุกเบิกพื้นที่ป่าและพื้นที่ที่รกร้างเพิ่มขึ้น ตามมา ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้เป็นกระบวนการนี้ค่อยๆ เริ่ม เกิดขึ้นอย่างช้าตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 ที่เริ่มมีน้ำประปา และ ไฟฟ้า ทำให้ต้องใช้เงินเพื่อใช้จ่ายใช้สอยมากขึ้น ในช่วงเดียวกัน นี้เองที่ราชการได้เข้ามาควบคุมพื้นที่มากขึ้น เช่น การต้องเรียน หนังสือ การห้ามล่าสัตว์ ห้ามตัดไม้ในป่า และต้องเสียภาษีให้ กับทางราชการ ดังนั้น เพื่อให้ได้เงินเพียงพอกับค่าใช้จ่ายทำให้ ชาวญัฮกุรต้องทำไร่ปลูกพืชในพื้นที่ที่มากขึ้น และต้องออกไปทำงานภายนอก เช่น ไปตัดอ้อยที่กาญจนบุรี ไปทำงานที่ กรุงเทพฯ หรือบางคนไปขายแรงงานที่ต่างประเทศก็มี แต่ผลที่ ตามมาด้วยก็คือภาษาญัฮกุรเองเริ่มไม่มีความจำเป็นเพราะไม่มี ประโยชน์กับการติดต่อกับคนภายนอก และเมื่อระบบโรงเรียน ที่เริ่มต้นขึ้นอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ.2511 ในปีที่มีการตั้งโรงเรียน บ้านไร่ขึ้น ก็ยิ่งทำให้ภาษาไทยกลายเป็นภาษาสำคัญสำหรับการ สื่อสารและโอกาสทางสังคมต่างๆ

อาจกล่าวได้ว่าในช่วงการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยังชีพ ไปสู่เศรษฐกิจแบบตลาดนั้นได้ทำให้ทุกอย่างต้องเร่งรีบมากขึ้น เพื่อเอาเวลาไปทำอะไรและรับจ้างทำงานเพื่อให้ได้เงินมาเพียงพอ ต่อการใช้สอย ในหมู่บ้านจึงไม่ค่อยเหลือคนหนุ่มสาว จะเหลือก็ แต่คนแก่ที่เลี้ยงลูกหลานแทน นอกจากนี้แล้ว ด้วยเวลาที่เร่งรีบ มากขึ้นทำให้งานหัตถกรรมและงานฝีมือเช่นการสานเสื่อ การตัด เสื่อฟอก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวญัฮกุร ไม่ได้ทำกันต่อไปอีก กระทั่งงานประเพณีเช่นการแห่หอดอกฝักรักก็ห่างหายไป เพราะ ทั้งหมดเป็นงานที่ต้องใช้เวลา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วการ ซื้อสินค้าเป็นเรื่องที่สะดวกและใช้เวลาน้อยกว่ามาก ด้านหนึ่ง อาจบอกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นพลวัตทาง สังคมและวัฒนธรรม แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิด การสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวญัฮกุร

จากความรู้สู่กิจกรรมและการคืนความรู้สู่ชุมชน

งานคู่ขนานกับงานวิชาการของโครงการวิจัยคือ กระบวนการคืนความรู้สู่ชุมชน ประกอบด้วยการทำโปสเตอร์ ข้อมูลประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านไร่และชาวญัฮกุรในชุมชน และการทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านไร่พัฒนาและการเผยแพร่ความรู้จากงานวิจัยให้กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการตรวจสอบความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เขียนและผู้ช่วยวิจัยได้ทำ

1) การทำโปสเตอร์ข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน

2 ภาษา

ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทยในรอบ 50-60 ปีที่ผ่านมาทำให้ภาษาพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ค่อยๆ หมดความสำคัญลง คนรุ่นหลังเริ่มพูดภาษาของตนเองได้คล่องอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หันไปใช้ภาษาของชนกลุ่มใหญ่เช่นภาษาไทย เพื่อให้สะดวกต่อการติดต่อกับสังคมภายนอก ยังไม่นับรวมสื่อสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลอย่างสูง ดังนั้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาษาของชาวญัฮกุร และเพื่อให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในภาษาของตนเอง ผู้เขียนและผู้ช่วยจึงได้เขียนประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านไร่ด้วยภาษาไทยและภาษาญัฮกุร เพื่อทำเป็นโปสเตอร์ติดไว้ริมถนนบ้านผู้ใหญ่บ้านโรงเรียน และศาลเจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านคนภายนอก และนักท่องเที่ยว ซึ่งจะไปเที่ยวทุ่งดอกกระเจียว จะต้องผ่านไปมาเสมอ ในที่นี้จะขอยกเนื้อหาที่ใช้สำหรับการทำโปสเตอร์ภาษาไทยและภาษาญัฮกุรมาแสดงดังนี้

ความเป็นมาของหมู่บ้านไร่

ชาวญัฮกุรต้นกำเนิดบ้านไร่

ชาวญัฮกุรเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษามอญโบราณ ตรงกับภาษาในจารึกสมัยทวารวดีเมื่อพันปีที่แล้ว มีร่องรอยในนิทานของชาวญัฮกุรว่าเคยปกครองพื้นที่ลุ่มมาก่อนแล้วอพยพขึ้นมาที่ราบสูง

จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่าตรงบ้านไร่และช่องซิดมีเศษเครื่องถ้วยโบราณ เช่น เครื่องถ้วยจีน และเขมรมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 แสดงว่าชาวญัฮกุรโบราณตั้งบ้านเรือนและทำการค้ากับชุมชนในเขตลุ่มน้ำ

ชาวญัฮกุรสมัยก่อน เดินทางไปค้าขายแลกเปลี่ยนกับคนที่บ้านเหนืจนรงค์ในช่วงฤดูหนาว โดยจะนำคบไฟได้

กำล่อกำเกวียน น้ำผึ้ง พริก แก่นคุณ น้ำกลาย (ใช้กินกับหมาก) ฯ ไปแลกเอาเกลือ ผ้า ด้าย และเข็ม กลับมาที่บ้าน

ประวัติหมู่บ้านไร่

บ้านไร่มีชื่อในภาษาญัฮกุรว่า “โดง คมะ” บ้านเดิมอยู่ที่ช่องดับเต่า บ้านปรกใหญ่ (โนนสำราญ) และบ้านวังแล แต่เมื่อ 80 ปีก่อนเกิดโรคฝีดาษระบาดจึงอพยพมารวมกันที่บ้านไร่ (บ้าน=โดง, คมะ=ไร่) เพราะอุดมสมบูรณ์อยู่ใกล้กับห้วยซับห้วย บ่อน้ำพระ และน้ำซับ ตอนนั้นบ้านเรือนมีอยู่ประมาณ 6 หลัง อาชีพหลักปลูกข้าวไร่ เดือด และข้าวฟ่างทางกระรอก

จนเมื่อราว 2510 เศรษฐกิจมีคนอพยพเข้ามามากขึ้น โดยชาวบ้านมีศาลเจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพลเป็นศูนย์รวมจิตใจ และพัฒนาความเป็นอยู่ด้วยการเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจเช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ฯ ในไม่ช้าถนนและไฟฟ้าได้เริ่มเข้ามาเมื่อราวๆ 2530 ทำให้ชาวบ้านขยายพื้นที่ทำไร่ทำสวนกันทุกครอบครัวและมีชีวิตดีขึ้นจนถึงปัจจุบัน

ชะม้อฮค้อฮ เคย โลง ท้อง โดง คมะ

มะนีฮ ชะม้อฮค้อฮ คอง โดง คมะ

มะนีฮ ญัฮกุร กะเพิลี พาชา มอญ นังเดิม. เตียว ญัฮ ชมัย (สมัย) ทวารวดี มวย ชะมูร โลง เอย. นอม เรืองเล่า คอง มะนีฮ ญัฮกุร เคย ท้อง ที่ กลอม โลง. ชะม้อฮ กอ? พาชะกอ? โลง ท้อง แหว กูร.

พ้อบ คอง นังค้อฮ นังเดิม. คมะ โดง คมะ นอม ปะมาก แจฮ คอง อวร ชะม้อฮค้อฮ. นอม อายุ ปะมาน จัซเต รา แล้ง จัซฮิจาม. ชะม้อฮค้อฮ ตี ญัฮกุร เคย ท้อง แทฮ โดง. เคย อร เทียว คะโย? คอง ญัฮ โดง ชัร ที่.

มะนีฮ ญัฮกุร ชะม้อฮค้อฮ อร คะโย? คอง ทะพ้อก คอง ญัฮ มะนีฮ กาย แหว โดง ชวร. ฮีตุ? จัซบาร์ เจียด ตัย กัม ลอ กัม เกียน. ดากขาย ปะแกว แก่นคุณ ฮีกาย ฮวา?ทักตาย อร ทะพ้อก. แทฮ ปรัก ญัฮ ฮีวาร์ ฮีชูล เจียด โจว โดง.

โดง คมะ ชะม้อฮค้อฮ

โดง คมะ ชะม้อฮค้อฮ เคย ท้อง ชอง ดับเต่า. โดง ตริอโกะโต วังแร่ ยอน แทฮ โรก ตุ่ม (ผีดาต?) ระบาด. ทัวฮร ชะมัย ฮีจาม ขวย ฮนาม พา ชะกอ? ยายโลง โดง ท้อง แหว

⁶ เครื่องหมาย ? ในทางภาษาศาสตร์คือสัญลักษณ์ของเสียงหนัก

โดง ค่ะ. บอน ท้อง ชะบาย ชะบูด บอนปา? จา? ปา?ฮาบ ชะบาย ชะบูด นอม ฮี? ท้อง เตรา ครัว ปา? ค่ะ. ออก ชโร?.

ทอ แล้ง ชมัย พอซอ (พ.ศ.) บาร์พัน ชุนโซ่ก จัซซ นาม นอม มะนีฮ์ กวย ยาย โลง ท้อง โดง ค่ะ. นอม ศาล เจ้าพ่อขุนหมื่นขุนพล แทฮ์ บอน นับทือ. ทูล กุส จี ฮนาม กอน นอม มะนีฮ์ เดลี ฟายซู? เดลี ฮลี? เบา กอ กุส ลอ? กอ นอม ไตร? ลาด ยาง ไฟฟ้า ล่อบ โลง. ปะมาน บาร์พัน ชุนโซ่ก ปี? ซวย. โดง ค่ะ กอ นอม โดง เดลี ติน ปา? กูล มะนีฮ์ ดูก ครัว เจริญ ติน ตอ ดูก ออ?.

ในตอนนี้อยู่เขียนเพ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อทำโครงการสำรวจหลักฐานทางโบราณคดีและเส้นทางการค้าโบราณในขอบที่ราบสูงโคราช ในเขตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งในอนาคตคงจะมีการจัดทำประวัติศาสตร์ของชาวญ้อด้วยภาษาของชาวญ้อที่มีเนื้อหามากกว่านี้ เพราะเป้าหมายนอกเหนือจากการอนุรักษ์ภาษาแล้วยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อไปสู่กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อไปในอนาคต และยังเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อีกทางหนึ่งด้วย

2) โครงการ 1+1 = 1 โครงการบูรณาการความรู้ให้กับเด็กนักเรียนและชาวบ้าน

ผู้เขียนมองว่าเด็กและเยาวชนคือกำลังสำคัญของการอนุรักษ์ภาษาในอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงได้จัดกิจกรรมบูรณาการความรู้ทางประวัติศาสตร์ และภาษาศาสตร์ เข้าด้วยกันโดยใช้ชื่อว่าโครงการ 1+1=1 ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนขอเล่ารูปแบบของกิจกรรมในโครงการมีดังนี้

วันแรกคือ วันที่ 11 มกราคม 2556 เริ่มต้นด้วยการบรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณคดีในสมัยทวารวดี นิทานของชาวญ้อที่อาจเชื่อมโยงกับความเป็นมาของชาวญ้อในทางภาษา และแหล่งโบราณคดีที่พบในเขตบ้านไร่ให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านไร่พัฒนาจำนวน 60 คน ส่วนใหญ่แล้วนักเรียนและครูให้ความสนใจกันมาก เพราะที่ผ่านมาไม่เคยเข้าใจภาพรวมของรัฐทวารวดีถึงจะมีเนื้อหาอยู่ในหนังสือประวัติศาสตร์ก็ตาม และไม่เคยรับรู้ถึงแหล่งโบราณคดีและโบราณสถานบริเวณบ้านไร่ และในเขตอำเภอสาธิตมาก่อน

หลังจากการบรรยายแล้วในช่วงบ่ายได้ทำกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ กิจกรรมเรียนรู้รู้ภาษาญ้อ เป็นกิจกรรม

ที่ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของภาษาญ้อในบริบทของสังคมปัจจุบัน และสอนวิธีการเปรียบเทียบกับตัวอักษรกับเสียงในภาษาไทยเมื่อเทียบกับภาษาญ้อที่ทางมหาวิทยาลัยมหิดลพัฒนาขึ้นเป็นตัวอักษรภาษาไทยแล้ว รับผิดชอบโดยทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล

กิจกรรมสืบภาษาญ้อจากจารึก เป็นการนำคำศัพท์ง่ายๆ ที่ปรากฏในจารึกสมัยทวารวดีมาให้นักเรียนทดลองเปรียบเทียบกับคำศัพท์ในภาษาญ้อปัจจุบัน ซึ่งทำให้นักเรียนเห็นถึงความเกี่ยวพันกันของภาษาตนเองกับภาษาคนในสมัยทวารวดีฐานนี้รับผิดชอบโดยนายประยูร มองทองกลาง ซึ่งเป็นนักวิจัยท้องถิ่น

สุดท้ายเป็นกิจกรรมประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตเป็นที่ให้นายสวีย์ วงษ์ศรี เป็นการให้นายสวีย์เล่านิทานเก่าๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของประวัติศาสตร์ของชาวญ้อที่มักจะคิดเสมอว่าพวกตนไม่มีประวัติศาสตร์หรือที่มาที่ไป นักเรียนส่วนใหญ่จะสนุกกับกิจกรรมนี้ เพราะได้วาดรูปไปพร้อมกันการฟังนิทานด้วย และได้เรียนรู้ระบบคิดและภูมิปัญญาผ่านนิทานไปพร้อมกันเช่น นิทานเรื่องพิษในกลอย เป็นต้น

บทสรุปของกิจกรรมข้างต้นคือ การทำให้เด็กในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของภาษาญ้อ ถึงเด็กบางคนจะเป็นคนไทยอีสานอย่างน้อยที่สุดก็ได้เรียนรู้ภาษาของคนอื่นไปพร้อมกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการสลายอคติทางภาษา เพราะชาวบ้านหลายคนมักเล่าเสมอว่าสาเหตุส่วนหนึ่งที่แม่กล้าพูดภาษาญ้อในวัยเด็ก เพราะบางครั้งโดนเด็กที่พูดภาษาไทยล้อเลียนในโรงเรียน เป็นต้น

ในช่วงหัวค่ำของวันเดียวกันผู้เขียนได้ให้ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมาประชุมกัน เพื่อเป็นการนำเสนอโปสเตอร์ที่จะติดในชุมชน และยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากการค้นคว้าข้อมูลในชุมชน ชาวบ้านที่มาฟังการบรรยายมีด้วยกันประมาณ 50 กว่าคน ซึ่งนับว่าค่อนข้างมาก เพราะชาวบ้านต้องการทราบประวัติความเป็นมาของภาษาชาวญ้อ และต้องการทราบถึงรัฐทวารวดี ซึ่งเป็นรัฐโบราณของคนที่พูดภาษาล้านช้างกับชาวญ้อ ในระหว่างการบรรยายชาวบ้านหลายคนมีการซักถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาของตนเองกับภาษาโบราณว่าเชื่อมโยงกันอย่างไร และสนใจภาพของรัฐทวารวดีมากพอควร โดยเฉพาะการเปรียบเทียบรูปร่างหน้าตาของตนเองกับประติกรรมรูปคนสมัยทวารวดีว่ามีความคล้ายคลึงกันหรือไม่ คนแก่บางคนตั้งข้อสังเกตว่าประติกรรมรูปส่วนใหญ่มีการแต่งกายคล้ายกับบรรพบุรุษของพวกเขาเองในอดีต (ซึ่งคงจะต้องมีการวิจัยข้อมูลทางวิชาการกันต่อไป)

สรุป

จากที่นำเสนอมาทั้งหมด ต้องการชี้ให้เห็นว่าสิ่งสำคัญที่ต้องทำเป็นอันดับต้นก่อนการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่กระบวนการฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนิยามทั้งในระดับพื้นผิวคือชื่อเรียกทางชาติพันธุ์กับในระดับลึกลงไปคืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพราะถ้าหากไม่เข้าใจทั้งสองระดับอาจนำไปสู่การจัดกิจกรรม การพัฒนาหรือการทำงานที่ผิดทิศทางเช่นการไปทำกิจกรรมที่สร้างความทรงจำอย่างไม่ตระหนักถึงว่าชาวญ้อกรเป็นกลุ่มที่สัมพันธ์ในทางภาษาศาสตร์เท่านั้นแต่ไม่ได้คำนึงถึงการเป็นกลุ่มชน “เดียวกัน” กับชาวทวารวดีหรือกระทั่งมีความเป็นชาวมอญ ดังนั้น จึงได้วางแผนกิจกรรมเพื่อให้เหมาะกับชุมชน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

อนึ่ง รูปแบบของโครงการที่ผู้เขียนกำลังทำนั้นเป็นการตั้งคำถามกับตนเองว่าเมื่อทำงานวิจัยแล้วเราควรที่จะคืนอะไรให้กับชุมชนที่เข้าไปทำวิจัยบ้างนอกเหนือไปจากรายงานการวิจัยเป็นเล่มที่หนาเตอะ จึงทำให้คิดการทำป้ายข้อมูลเป็นโปสเตอร์ร่วมกับชุมชนเพื่อติดในหมู่บ้านและการทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียนตามที่ได้กล่าวไป ซึ่งเสี่ยงตอบรับจากในชุมชนถือว่าดีมาก ทำให้ผู้เขียนต้องทำโครงการนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่องอีกในปีถัดๆ ไป

นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ยังเป็นการตั้งคำถามในเชิงของกระบวนการวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีด้วย กล่าวคือ ในเชิงของประวัติศาสตร์คือประเด็นปัญหาเรื่องการจัดแบ่งยุคสมัยที่นักวิชาการภายนอกมักอิงกับการรับรู้เวลาทางประวัติศาสตร์ของตนเองทำให้ขาดการมองพลวัตและความเปลี่ยนแปลงของภายใน หรือกระทั่งการตีความที่อาจก่อให้เกิดความผิดพลาด ในแง่มุมของโบราณคดีคือการทำความเข้าใจในเรื่องรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าของคนบนพื้นที่สูง (ชาวญ้อกร) กับคนในพื้นที่ราบ ซึ่งผู้ช่วยวิจัยที่เป็นคนท้องถิ่นทุกคนสามารถตีความได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะเงื่อนไขทางวัฒนธรรมคือความเชื่อที่กำหนดพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานหรือการกำหนดความสัมพันธ์ของชนกลุ่มหนึ่งกับชนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นต้น

ดังนั้น มิติหนึ่งที่อยากเสนอในการทำโครงการวิจัยกับชุมชนคือการที่นักวิชาการจากภายนอกต้องพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน ทั้งในแง่ของการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และการตีความทางประวัติศาสตร์โบราณคดีร่วมกัน รวมไปถึงการทำกิจกรรมในชุมชน ที่สำคัญด้วยในอนาคตคือการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นก้าวขึ้นมาเป็นนักวิจัยในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วย

ทำให้เกิดการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ตีความที่มองเห็นความคิดและเสียงของคนในพื้นที่ชัดเจนมากขึ้น และอาจเป็นหนทางหนึ่งในการทำความเข้าใจชีวิตประวัติของชาติที่เต็มไปด้วยเสียงของคนหลากหลายกลุ่มในอนาคต

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนทุนวิจัยของโครงการศึกษาและฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กลุ่มละโว้และมอญ ขอขอบคุณสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ดูแลและสนับสนุนการทำวิจัยในช่วงเกือบ 1 ปีที่ผ่านมา ขอขอบพระคุณบุคคลต่อไปนี้ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์, อ.มยุรีถาวรพัฒน์, อ.กิตติพงษ์ เกิดสว่าง, ชาวญ้อกรดังรายชื่อต่อไปนี้ นายพนม จิตรจำนงค์, นายประยูร มงทองกลาง, นายเปลี่ยน เย็นจตุรัส และนายสวิต วงษ์ศรี

บรรณานุกรม

- คมชัดลึก. [http://www.komchadluek.net/detail/20110215/88810/ศิลปะแห่งแผ่นดิน - อุดมการณ์และจิตวิญญาณครู “ศิริพร”](http://www.komchadluek.net/detail/20110215/88810/ศิลปะแห่งแผ่นดิน-อุดมการณ์และจิตวิญญาณครู-ศิริพร), ออนไลน์ วันอังคารที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554.
- พระเพ็ชรบุรณบุรี, อำมาตย์ตรี (Phra Petchabunburi). “The Lawa or Chaubun in Changvad Petchabun” JSS. Vol.14 (pt.1) 1921.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. การสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทยระหว่างทศวรรษ 2420 ถึงทศวรรษ 2520. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ชาวเขาในไทย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.
- ปันละ. มอญทวารวดี ชาวบน หรือ ชาวญะฮ์กูร์. ใน <http://www.openbase.in.th/node/9786> เข้าถึงข้อมูลวันที่ 16/02/2009.
- นงนภัส คู่ขวัญ เทียงกมล. การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.
- จิตา สารยา. (ศรี) ทวารวดีประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2538.
- อภิญา บัวสรวง. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ญะฮ์กูร์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- Diffloth, Gérard. The Dvaravati Old Mon Language and Nyah Kur. **Monic language studies**, vol. 1. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Print. House, 1984.
- Seidenfaden, Erik. Some Notes about the Chaubun; a Disappearing Tribe in the Korat Province, **Journal of the Siam Society**, Vol. 12.3 1918, pp. 1-11.
- Seidenfaden, Erik. Further Notes about the Chaubun, etc. **Journal of the Siam Society**, Vol. 13.3 1919, pp. 47-53.
- สัมภาษณ์ นายพนม จิตรจ้านงค์, นายประยูร มองทองกลาง, นายเปลี่ยน เย็นจิตร์, นายสวิต วงษ์ศรี, นายบุญช่วย ชำนาญดี